LAUSUNTO

Helsinki 3.2.2026

SOSIAALI- JA TERVEYSVALIOKUNNALLE

Viite: asiantuntijakuuleminen 6.2. klo 9.00 (Teams)

Asia: O 41/2023 vp Terveydenhuollon toimivuus

SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry on valtakunnallisten sosiaali- ja terveysjärjestöjen kattojärjestö. SOSTE on sosiaali- ja terveyspoliittinen vaikuttaja ja asiantuntijajärjestö, joka rakentaa sosiaalisen hyvinvoinnin ja terveyden edellytyksiä yhteistyössä jäsenyhteisöjensä kanssa. SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry:n varsinaisina jäseninä on yli 250 valtakunnallista sosiaali- ja terveysalan järjestöä sekä useita kymmeniä muita yhteistyöjäsentahoja.

Lisätietoja: erityisasiantuntija Kaarina Tamminiemi, kaarina.tamminiemi@soste.fi, p. 040 577 4614.

SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry

Vertti Kiukas
pääsihteeri

SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry kiittää mahdollisuudesta antaa asiantuntijalausunto ja tulla kuultavaksi **Perustason avosairaanhoidon rakenteet, resurssit ja rahoitus -tutkimuksesta**. Tarkastelemme lausunnossamme järjestelmän toimintaa tutkimukseen valittujen kolmen teeman kautta ja keskitymme lähinnä palveluiden käyttäjien kannalta keskeisiin näkökohtiin.

SOSTEn keskeiset havainnot tiivistetysti

- SOSTE jakaa tutkimuksen keskeiset havainnot ja johtopäätökset ja pitää niitä tärkeänä lähtökohtana perustason avosairaanhoidon kehittämiselle.
- SOSTE katsoo tutkimuksen tavoin, että perustason avosairaanhoidon keskeiset haasteet liittyvät järjestelmän pirstaleisuuteen, monikanavaiseen rahoitukseen, hoidon jatkuvuuden heikkouteen sekä henkilöstöresurssien epätarkoituksenmukaiseen jakautumiseen.
- SOSTE korostaa, että palvelujen yhdenvertaisen saatavuuden ja tarveperusteisen kohdentumisen vahvistaminen edellyttää rakenteellisia uudistuksia.
- SOSTE pitää välttämättömänä, että julkisen perusterveydenhuollon henkilöstöresursseja vahvistetaan ja työnjakoa kehitetään suunnitelmallisesti. Henkilöstösuunnittelussa tulee ottaa huomioon väestön ikääntyminen ja alueelliset väestömuutokset, jotta hoidon jatkuvuus, henkilöstön osaamisen tehokas ja tarkoituksenmukainen hyödyntäminen ja peruspalvelujen saatavuus voidaan turvata koko maassa.
- SOSTE korostaa, että perustason avosairaanhoidon rahoituksen tulee olla riittävää ja sitä on käytettävä vaikuttavasti, tehokkaasti ja oikeudenmukaisesti,
- SOSTE katsoo, että yhdenvertaisuuden ja oikeudenmukaisuuden sekä palveluiden tarpeenmukaisen kohdentumisen lisäämiseksi monikanavarahoitusta on purettava ja hyvinvointialueiden perustason avosairaanhoitoa vahvistettava.
- SOSTE esittää, että asiakasmaksujen alentamista ja perimättä jättämistä on helpotettava. Nykyinen asiakasmaksujärjestelmä lisää epätasa-arvoa palveluiden saatavuudessa. Maksut tulee huojentaa automaattisesti

pienituloisilla ja perusturvan varassa elävillä, ja myös tuloista riippumattomia, kaikille samansuuruisia terveydenhuollon asiakasmaksuja tulisi alentaa tai jättää perimättä.

Perustason avosairaanhoidon palveluiden käytön alueellinen ja tarpeenmukainen jakautuminen ja rinnakkaisten sektorien rooli

Tutkimuksen havainnot palvelujen käytön eriarvoisesta ja epätarpeenmukaisesta jakautumisesta vahvistavat SOSTEn aiemmissa lausunnoissa esiin tuodun huolen sosiaali- ja terveyspalvelujärjestelmän pirstaleisuudesta ja monikanavaisuuden ongelmista. SOSTE on todennut, että rinnakkaisiin palvelukanaviin perustuva järjestelmä ei turvaa yhdenvertaista palvelujen saatavuutta asuinpaikasta, sosioekonomisesta asemasta tai työmarkkina-asemasta riippumatta.

SOSTE on aiemmin korostanut, että työterveyshuollon, yksityisten palvelujen ja julkisen perusterveydenhuollon rinnakkaiselo johtaa tilanteeseen, jossa hoitoon pääsy ja palvelujen käyttö määräytyvät usein enemmän ihmisten aseman kuin todellisen hoidon tarpeen perusteella. Julkinen perusterveydenhuolto kantaa päävastuun paljon palveluja tarvitsevista ja haavoittuvassa asemassa olevista ihmisistä, mutta sen resurssit eivät vastaa tätä vastuuta.

Tutkimuksen tulokset tukevat SOSTEn näkemystä siitä, että järjestelmän rakenteelliset ongelmat heikentävät hoidon jatkuvuutta, vaikeuttavat palveluihin hakeutumista ja lisäävät kansalaisten kokemusta palvelujärjestelmän epäoikeudenmukaisuudesta. SOSTE pitää välttämättömänä, että perustason avosairaanhoidon rakenteita ja rahoitusta kehitetään siten, että palvelut kohdentuvat aidosti väestön tarpeiden mukaisesti ja että monikanavaisuuden eriarvoistavat vaikutukset puretaan.

Henkilöstöresurssien riittävyys ja työn jakautuminen

Tutkimuksen tulokset osoittavat, että perustason avosairaanhoidon henkilöstöresurssit eivät jakaudu tarveperusteisesti eivätkä alueellisesti yhdenvertaisesti. Ammattilaisten

työnjaon merkittävä vaihtelu eri sektoreilla sekä samanaikainen työskentely usealla sektorilla heikentävät hoidon jatkuvuutta, koordinaatiota ja potilaiden kokemusta kohdatuksi tulemisesta, mikä korostuu erityisesti paljon palveluja tarvitsevien ja haavoittuvassa asemassa olevien väestöryhmien kohdalla. SOSTE korostaa, että julkinen perusterveydenhuolto on monille ihmisille keskeinen ja usein ainoa pysyvä hoitopaikka, jossa kohdataan eri-ikäisiä ja eri elämäntilanteissa olevia ihmisiä. Henkilöstön kokemusperäinen osaaminen ja käytännön ammattitaito ovat ratkaisevia hoidon laadun ja turvallisuuden kannalta. Henkilöstöresurssien niukkuus, toimintojen keskittäminen ja työn pirstaloituminen uhkaavat tätä arjen kohtaamistyötä, vahvistavat kansalaisten kokemusta siitä, ettei heidän ääntään kuulla, ja heikentävät luottamusta julkisiin palveluihin sekä sitä kautta koko demokratian toimivuutta. SOSTE pitää välttämättömänä, että julkisen perusterveydenhuollon henkilöstöresursseja vahvistetaan, työnjakoa kehitetään suunnitelmallisesti ja henkilöstösuunnittelussa varaudutaan väestön ikääntymisen ja alueellisten väestömuutosten vaikutuksiin, jotta hoidon jatkuvuus, henkilöstön osaamisen tehokas ja tarkoituksenmukainen hyödyntäminen ja peruspalvelujen saatavuus voidaan turvata koko maassa.

SOSTE katsoo, että hoidon jatkuvuuden ja palvelujen tarveperusteisen kohdentumisen vahvistamiseksi perustason avosairaanhoidossa tulee edistää omalääkäri-, omatiimi- ja ammatinharjoittajamalleja. Mallit tukevat pitkäjänteistä hoitosuhdetta, parantavat hoidon koordinaatiota ja lisäävät palvelujen yhdenvertaista saatavuutta erityisesti paljon palveluja tarvitsevien väestöryhmien osalta.

Perustason avosairaanhoidon menot ja rahoitus monikanavaisessa järjestelmässä

SOSTE yhtyy raportin johtopäätökseen, jonka mukaan perustason avosairaanhoidon rahoitusjärjestelmän monikanavaisuus haastaa sen läpinäkyvyyttä ja ymmärrettävyyttä. Yksi keskeinen nykyiseen rahoitusjärjestelmään liittyvä haaste onkin se, että useasta lähteestä kerättyä rahoitusta ei jaeta universaaliin järjestelmään

koko väestöä hyödyttäen, vaan rahoituskanavat muodostavat erillisiä osajärjestelmiä. Tämä aiheuttaa eriarvoisuutta hoitoon pääsyssä.

SOSTE katsoo, että yhdenvertaisuuden ja oikeudenmukaisuuden sekä palveluiden tarpeenmukaisen kohdentumisen lisäämiseksi monikanavarahoitusta on purettava. Yksityisen terveydenhuollon avosairaanhoidon Kela-korvauksista tulisi luopua ja niihin varatut rahat tulisi siirtää hyvinvointialueiden perusterveydenhuollon vahvistamiseen. Tällä hallituskaudella toteutettu yksityislääkärikäyntien Kela-korvausten nosto on Kelan tilastojen valossa osoittautunut tehottomaksi tavaksi lisätä hoidon saatavuutta. Korvauksiin käytettiin verorahaa lähes kolminkertainen määrä aiempaan verrattuna, mutta käyntimäärät ovat kasvaneet kuitenkin vain noin kaksi prosenttia.

Raportissa on todettu, että kotitaloudet osallistuvat palvelujen rahoitukseen myös asiakasmaksujen ja omavastuiden muodossa. SOSTE huomauttaa, että julkisen perusterveydenhuollon avohoidon varassa olevat maksavat terveyskeskuslääkärikäynnistä asiakasmaksun, kun taas työterveys on käyttäjilleen maksutonta. Tämä on omiaan luomaan epätasa-arvoa ihmisten välillä. SOSTE myös muistuttaa, että vuoden 2025 alussa asiakasmaksujen enimmäismääriä perusterveydenhuollossa korotettiin 22,5 %:lla. Pienituloisten ja pitkäaikaissairaiden kohdalla asiakasmaksut saattavat johtaa siihen, ettei ihminen pääse tarvitsemansa hoidon piiriin. Kolmasosa terveyspalvelujen käyttäjistä kertoo korkeiden maksujen estävän hoidon saantia. Joka viides suomalainen on säästänyt lääkkeistä, palveluista tai hoidosta. Noin joka neljäs pitkäaikaissairas tinkii muista välttämättömistä menoista, kuten ruuasta, lääkkeiden vuoksi ja viidesosa asiakasmaksujen vuoksi.

SOSTE esittääkin, että asiakasmaksujen alentamista ja perimättä jättämistä on helpotettava nykyisestä. Byrokratian vähentämiseksi ja ihmisten oikeusturvan varmistamiseksi maksut tulee huojentaa automaattisesti pienituloisilla ja perusturvan varassa elävillä, kuten toimeentulotukea ja takuueläkettä saavilta. Myös tasasuuruisia terveydenhuollon maksuja tulisi alentaa tai jättää perimättä. Asiakasmaksuihin tehtävät indeksitarkistukset vuosina 2026 ja 2027 tulee jäädyttää.